

Богданов Є.П.

*начальник навчально-методичного центру
цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Херсонської області,
полковник служби цивільного захисту*

РОЗВИТОК НАВЧАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Дослідження різних країн, проведені в площині надзвичайних ситуацій, першопричиною заподіяння невинувато великих за розмірами збитків пояснюють недостатньою компетентністю осіб, яким доводиться ухвалювати управлінські рішення з попередження надзвичайної ситуації та ліквідації їх наслідків. Підготовка професійних кадрів у сфері цивільного захисту є важливою складовою державної політики. Завдання з підготовки керівних кадрів щодо захисту населення від різних видів ураження, аварій, стихійних лих тощо у різні періоди сучасної незалежної України покладалося: на ранньому етапі – на систему цивільної оборони, а згодом на систему цивільного захисту.

У 1992 році Цивільна оборона України як державна структура стала самостійною, тому необхідно було розробити основні законодавчі акти, які б регламентували функціонування цієї системи. Центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів, стає Штаб Цивільної оборони України, який за короткий час відпрацьовує основні керівні документи: Концепцію Цивільної оборони і Закон України «Про Цивільну оборону України». З метою визначення організації та порядку виконання завдань цивільної оборони в травні 1994 року Кабінетом Міністрів України затверджено «Положення про цивільну оборону України».

У жовтні 1996 року Указом Президента України на базі Штабу цивільної оборони України і Мінчорнобиля створюється Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, яке ініціює розробку і прийняття цілої низки актів законодавства, Президента та рішень Уряду [1].

Відповідно до Положення про Цивільну оборону України до осіб керівного складу, які підлягали підготовці та перепідготовці належали: посадові особи, які очолюють Уряд України, центральні та місцеві органи державної влади, підрозділи виконкомів місцевих Рад народних депутатів, на яких покладено завдання з забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій; керівники підприємств, установ і організацій, командири (начальники) військових з'єднань і частин цивільного оборони та спеціалізованих формувань цивільної оборони [2].

Підготовка вищезазначених осіб здійснювалась на територіальних курсах цивільної оборони, новопризначених – в рік призначення (протягом п'яти днів). Перепідготовка проводилась один раз на п'ять років.

Згодом, політичні зміни, що відбувалися в Україні, зокрема й у частині міжнародних відносин, спонукали до вдосконалення завдань, які покладалися на цивільну оборону. Так, було розпочато перехід від системи цивільної оборони як способу захисту від зовнішніх загроз в рамках військових конфліктів і визначених гуманітарних завдань та надзвичайних ситуацій у період військових конфліктів до системи цивільного захисту, яка вирішує весь комплекс заходів з протидії надзвичайним ситуаціям в мирний час і особливий період. У перехідний період в Україні співіснували та використовувались поняття «цивільна оборона» та «цивільний захист», та одночасно діяли три державні системи протидії надзвичайним ситуаціям.

26 липня 2001 року видана постанова Кабінету Міністрів України № 874 «Про удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту».

Цією Постановою вперше введено поняття функціональне навчання, яке визначено як форма підвищення кваліфікації цільового призначення, що забезпечує своєчасне і систематичне оновлення, поглиблення спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для виконання певних функцій щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації та здійснення ефективного управління у сфері цивільного захисту.

Особи керівного складу цивільної оборони та інші управлінські кадри і фахівці, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, повинні проходити функціональне навчання в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту та на територіальних курсах (учбово-методичних центрах) цивільної оборони в перший рік призначення на посаду і в подальшому – не рідше одного разу на 3, 5 років. Територіальні курси (учбово-методичні центри) були постійно діючими навчально-методичними установами Цивільної оборони України.

Перелік осіб, які проходять навчання відтепер поділено на: осіб керівного складу цивільної оборони; посадових осіб державних органів управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; фахівців, на яких поширюється дія законів України у сфері цивільного захисту.

До переліку категорії осіб керівного складу цивільної оборони, які підлягали функціональному навчанню належали: начальники (заступники начальників) цивільної оборони – керівники центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та навчальних закладів незалежно від форми власності; начальники (заступники начальників) спеціалізованих служб цивільної оборони центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та закладів освіти незалежно від форми власності; посадові особи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, працівники підприємств, установ та організацій, які входять до складу евакуаційних комісій та їх підрозділів; керівники груп управління комплексними об'єктовими навчаннями, тренуваннями з відпрацювання дій за планами реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації аварій (катастроф); керівний та начальницький склад невоєнізованих формувань цивільної оборони [3].

У 2013 році вступив в дію Кодекс цивільного захисту України, який забезпечив систематизацію, уніфікацію та усунення протиріч і дублювання функцій у сфері захисту від надзвичайних ситуацій. Ним

остаточно здійснено перехід до цивільного захисту та передбачено функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту. Навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації стає завданням цієї системи [4].

Відбувається й оновлення у здійсненні навчання керівних кадрів та фахівців у сфері цивільного захисту. Так, на виконання вимог Кодексу цивільного захисту видано постанову Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819 «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту».

Згідно з Постановою, функціональне навчання – це навчання осіб, які за класифікацією професій належать до керівників, професіоналів і фахівців, з метою набуття та систематичного оновлення спеціальних знань, умінь і навичок з питань цивільного захисту [5].

Для навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, ДСНС разом з місцевими держадміністраціями та органами місцевого самоврядування утворює навчально-методичні центри сфери цивільного захисту, які стають правонаступниками курсів цивільної оборони.

Періодичність проходження функціонального навчання – один раз на три-п'ять років.

Процес реформування, започаткований в Україні мав значний вплив й на діяльність Єдиної державної системи цивільного захисту. Протягом останніх років відбулися значні зміни в законодавстві у сфері цивільного захисту, осучаснено вимоги до організації заходів цивільного захисту.

Відтепер, категорії осіб, які проходять функціональне навчання поділяються на такі: особи керівного складу органів управління цивільного захисту; фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

Таким чином, питанню підготовки керівних кадрів та фахівців як в системі цивільної оборони так і в Єдиній державній системі цивільного захисту приділялася велика увага. Для підготовки таких категорій державою утворювались спочатку територіальні курси

цивільної оборони, які згодом реформовані в навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності. Протягом років, з врахуванням завдань та функцій, які покладалися на керівників різних рівнів у сфері цивільного захисту, періодично вносилися зміни до розподілу категорій осіб, які підлягали проходженню функціонального навчання та періодичність проходження навчання.

Список використаних джерел:

1. Основи цивільного захисту : навч. посіб. / О.В. Бикова та ін. Київ : МСН України, Ін-т уг держ. упр. у сфері цивільного захисту, 2008. 223 с.

2. Про затвердження Положення про цивільну оборону України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 1994 р № 299. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-94> (дата звернення: 24.03.2020).

3. Про удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 874 (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2001-%D0%BF> (дата звернення: 24.03.2020).

4. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013, № 34-35. Ст. 458.

5. Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-%D0%BF> (дата звернення: 24.03.2020).